

Необхідно розробляти «власні рецепти» антикризових заходів з огляду на структурні особливості національної економіки країни. У цьому контексті йдеться про принципово нові акценти реалізації економічної політики підґрунтям до якої є розробки та реалізація антикризових програм розвитку вітчизняного бізнесу в процесі формування стратегій маркетингу як на внутрішньому, так і зовнішніх ринках збуту. Зменшення торговельних обмежень з боку країн ЄС надасть Україні базу для розширення експортної діяльності та допоможе товаровиробникам компенсувати збитки від втрати російського та суміжних ринків лише у середньостроковій перспективі тільки після сертифікації українських товарів згідно європейських стандартів.

Крім того, внаслідок погіршення споживчих настроїв населення та падіння доходів домогосподарств через уповільнення зростання заробітних плат та девальвацію національної валюти, не варто очікувати на зростання темпів споживання, тому суттєва переорієнтація експортерів на внутрішній ринок у короткостроковій перспективі є малоімовірною. А позитивний ефект від інтеграції країни у світову економіку залежить від державної політики на макрорівні, але можливий тільки за умов поєднання із взаємовигідним співробітництвом суб'єктів господарювання, фінансово-кредитних організацій, фінансово-промислових груп на мікрорівні. Оскільки, на мікрорівні вплив глобалізації проявляється у розширенні діяльності господарюючих суб'єктів на зовнішній ринок. Щодо того, як планувати вихід на зовнішні ринки збуту, необхідно проаналізувати проблеми розвитку вітчизняних підприємств на національних ринках, адже на мікроекономічному рівні наслідки кризи теж залишаються важливим чинником впливу.

Література

1. Оприлюднення експрес-випусків Держстату у 2015 році. Основні показники соціально-економічного розвитку України [Electronic Resource] // — Mode of access: http://ukrstat.org/uk/druk/soc_ek/2015/publ_10_2015_u.html — Last access: 26.11.2015 — Title from the screen.
2. Українська правда. Економічна правда. [Electronic Resource] «Нью-Васюки». Реформи знову стартують. На папері // — Mode of access: <http://www.epravda.com.ua/publications/2015/02/3/524168/> — Last access: 05.02.2015 — Title from the screen.
3. Українська правда. Економічна правда. [Electronic Resource] Україна на 4 місці серед найбільш «нещасних» економік світу — Bloomberg // — Mode of access: <http://www.epravda.com.ua/news/2015/03/3/531845/> — Last access: 13.08.2015 — Title from the screen.

УДК 336.7

Катерина КЛИМЕНКО *

РЕФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКРИЗОВОЇ ПОЛІТИКИ

РЕФОРМИРОВАНИЯ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ РЕАЛИЗАЦИИ АНТИКРИЗИСНОЙ ПОЛИТИКИ

REFORMS IN THE UKRAINIAN ECONOMY UNDER THE ANTI —CRISIS POLICY

Анотація. Окреслено пріоритетні напрями проведення антикризової економічної політики держави, що покликані сприяти економічному зростанню України. Систематизовано антикризові заходи держави та обґрунтовано необхідність прийняття ряду законопроектів щодо реформування фінансового сектору.

Аннотация. Определены приоритетные направления проведения антикризисной экономической политики государства, которые призваны способствовать экономическому росту Украины. Систематизированы антикризисные меры государства и обоснована необходимость принятия ряда законопроектов по реформированию финансового сектора.

Abstract. The priority directions of anti —crisis economic policy are outlined, aimed at promotion of an economic growth in Ukraine. The series of anti —crisis measures of the state is systematized and the necessity of accepting a number of draft laws on the reform of the financial sector is substantiated.

Протягом останніх двох років Україна вийшла на траєкторію виживання за історичними максимумами ризиків — загроз територіальній цілісності, падіння рівня життя, девальвації національної валюти, скорочення економічного потенціалу, показників експорту, накопичення державного

* **КЛИМЕНКО Катерина Володимирівна / Екатерина КЛИМЕНКО / Kateryna KLYMENKO** — к.е.н., старший науковий співробітник відділу фінансових ринків, НДФІ ДННУ «Академія Фінансового управління» Міністерства Фінансів України, e-mail: ekaterina181818@rambler.ru

боргу, зростання інфляції тощо. На фоні безпрецедентного зростання загроз національній безпеці кризові тенденції опанували майже усі сектори економіки України.

Уповільнення темпів зниження окремих макроекономічних показників протягом останнього періоду, що видається як ознаки припинення падіння економіки, лише зайвий раз доводить, що обрані «рецепти» для відновлення розвитку країни наразі не дають бажаного результату.

Українська економіка за останні 25 років скоротилась на 35 %. Згідно з даними Світового банку, це найгірший результат у світі. Із 166 країн, які розкрили повну статистику ВВП за 1991 — 2014 рр., він знизився лише в п'яти випадках. Україна «випередила» Молдову (–29 %), Грузію (–15,4 %), Зімбабве (–2,3 %) і Центральноафриканську Республіку (–0,94 %). ВВП інших країн збільшився: з мінімальним приростом у Барбадосі (8,9 %) і Таджикистані (10,6 %), а у Китаї ВВП зріс у 10 разів. Країна втратила третину ВВП в реальному вимірі, хоча в 1990 році за ВВП на душу населення (за паритетом купівельної спроможності) мали стартову позицію кращу за Малайзію, Польщу та Білорусь, знаходилися на одному рівні з Туреччиною та Румунією [1].

Такий безпрецедентний економічний спад в Україні відбувся на фоні масштабної тінізації та монополізації економіки, технологічної примітивізації виробництва та деіндустріалізації. Натомість країни, які запроваджували економіку підприємницької ініціативи, справедливої ринкової конкуренції, нових інвестиційних можливостей та випуску продукції з високою доданою вартістю, успішно розвивались. Як наслідок, реальний ВВП України на душу населення (за паритетом купівельної спроможності) у 2014 році склав 8267 дол. США, що вдвічі менше за ВВП Білорусі, Румунії, Туреччини та втричі менше за ВВП Малайзії чи Польщі. Номінальний ВВП України склав 2314 дол. США на душу населення [1].

Однобоке фокусування на дерегуляції та приватизації та фанатична фіскальна консолідація разом з регулярними закордонними запозиченнями, а також обмежувальна кредитно — грошова політика НБУ «законсервували» економічну модель, за якою Україна вивозить за кордон сировину та низькотехнологічну продукцію з малою доданою вартістю, а ввозить дорогі енергоносії та готову продукцію з високою доданою вартістю [1].

У результаті з початку 2015 року промисловість впала на 18 %, товарний експорт з України скоротився на 37,8 %, обсяг прямих іноземних інвестицій зменшився на 3,6 млрд дол. США, офіційне безробіття (за даними МОП) сягнуло 9,6 % або понад 1,7 млн осіб, а серед молоді майже 23 %. Як наслідок, оновлений МВФ прогноз падіння ВВП на 2015 рік сягнув 11 %, а за даними Світового банку — 12 % [1].

Як бачимо, економіка України характеризується стійкою і тривалою негативною динамікою ВВП, втратою інвестицій, ростом боргового навантаження на бюджет, спадом промислового виробництва, експорту, зайнятості, видатків домогосподарств, обвалом курсу гривні та інфляційним ростом цін.

З огляду на наведене, одночасно з невідкладним проведенням базових інституційних реформ необхідні негайні зміни економічної політики держави з метою забезпечення національних інтересів України шляхом вжиття таких заходів:

- ліквідація ключових «тягарів» і найбільших структурних дисбалансів, що блокують прискорений економічний розвиток;
- проведення нового етапу перемовин щодо додаткового списання державного боргу;
- масштабна енергомодернізація для усунення непродуктивних енерговитрат [1];
- ліквідація «ресурсного голоду» — перехід від економічної політики макрофінансової стабілізації та обмежувальної кредитно-грошової політики «дорогих коштів» до стимулювання, «розігрівання» економіки. Цілеспрямована активізація ключових факторів економічного зростання: інвестицій, експорту, споживання, державних витрат тощо;
- концентрація зусиль влади на створенні нових інвестиційних можливостей і масштабному залученні приватних інвестицій у реальний сектор економіки через встановлення сприятливіших порівняно з іншими країнами умов для високотехнологічного, інтелектуально-місткого бізнесу та нових виробництв в Україні шляхом запровадження конкурентних переваг інституційної, регуляторної, фіскальної, інфраструктурної, освітньої та інших політик, реалізація секторальних і регіональних програм розвитку тощо [1].

Залучення міжнародної фінансової допомоги до реального сектору економіки в обсязі, необхідному для створення ефективної структури економіки. Перехід до використання міжнародних донорських ресурсів не на «проїдання» через державний бюджет, а на розвиток через спеціальні інститути економічного розвитку за досвідом успішних країн: експортно — кредитне агентство, державний банк розвитку, агентство підтримки малого бізнесу, фонд інновацій з забезпеченням дієвості, ефективності, прозорості та підзвітності.

Проте прогрес виконання плану економічних реформ не завжди дорівнює прогресу сприйняття змін суспільством. Саме до такого висновку можна дійти, провівши аналіз карти показників моніторингу прогресу реформ за 9 місяців 2015 року.

Яких реформ у національному фінансовому секторі вже вдалося досягнути? Сьогодні в Україні:

- забезпечено наявність інструменту створення сталої та прогнозованої ресурсної бази для банків (Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов повернення строкових депозитів» від 14.05.15р. № 424 —VIII);

- прийнято нормативні акти для очищення банківського ринку та зменшення інсайдерського кредитування відповідно до вимог МВФ: розкриття структури власності, інформації щодо пов'язаних осіб, вимог до фінансового стану власників істотної участі банків (Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних із банком осіб» від 02.03.15 р. № 218 —VIII, постанови НБУ 315, 328, 332, 357);

- забезпечено інституційну спроможність та фінансову незалежність НБУ (Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розбудови інституційної спроможності Національного банку України» від 18.06.15 р. №541 —VIII; Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо розбудови фінансової незалежності Національного банку України» від 18.06.15 р. №542 —VIII, які набули чинності 10.07.15 р.);

- вдосконалено процес виведення з ринку неплатоспроможних банків (Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку» від 16.07.15 р. № 629 —VIII);

- подано до Верховної Ради України пакет законопроектів щодо захисту прав кредиторів, впровадження яких забезпечить відновлення кредитування (законопроекти 2286а від 03.07.15 р., 2460а від 29.07.15 р. щодо захисту прав кредиторів; 2506а —2508а від 14.08.15 р. щодо приватних виконавців);

- на виконання програми МВФ за участі міжнародних донорів, зокрема ЄБРР і МВФ розроблено законопроект про фінансову реструктуризацію для вирішення питання проблемних кредитів та для вдосконалення системи нагляду — зокрема, щодо зменшення концентрації кредитного ризику (законопроект № 3111 від 16.09.15 р. щодо кредитного реєстру НБУ) [];

- зроблено кроки для вирішення проблеми валютних іпотечних кредитів — незалежною асоціацією банків України (НАБУ) розроблено законопроект «Про реструктуризацію зобов'язань громадян України за кредитами в іноземній валюті, що отримані на придбання єдиного житла (іпотечні кредити)», який попередньо був підтриманий МВФ;

- починаючи з квітня 2015 р. збільшується обсяг депозитів у національній валюті, й у вересні відбулось перевищення розміру депозитів у національній валюті на початок року на 0,5 %. Обсяг депозитів в іноземній валюті за вересень зріс на 1,4 % (вперше за два роки). Зросли міжнародні резерви НБУ до 12,8 млрд дол. США на 01.10.15р. з 7,5 млрд на початок року. Облікова ставка НБУ була зменшена з 30 % до 22 %;

- станом на 22.09.2015 р. НКЦПФР порушено 51 справу про правопорушення на ринку цінних паперів за умисні дії, що мають ознаки маніпулювання цінами на фондовому ринку; протягом двох місяців було зупинено торги 99 емітентів із загальною капіталізацією близько 500 млрд грн; принципи набуття істотної участі у професійному учаснику фондового ринку були синхронізовані з тими принципами, які запроваджені у банківській системі України (зміни до рішення НКЦПФР від 13.03.2012 р. № 394 схвалені регулятором 18.09.2015 р.); затверджено нові вимоги до лістингу цінних паперів (рішення НКЦПФР від 06.08.2015 р. № 1217);

- розроблено проекти для забезпечення розвитку ринків капіталів: «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо регульованих ринків та деривативів)»;

- зроблено суттєві кроки для очищення ринку небанківських фінансових установ: за 9 місяців 2015 року Нацкомфінпослуг анулювала ліцензії понад 30 страховикам (станом на 31.12.14 р. ліцензію мали 382 компанії); розроблено нову редакцію Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів страховика, яка стане інструментом для подальшого очищення страхового ринку [].

Нижче окреслимо контури та пріоритетні напрями економічної політики, що покликані вивільнити фінансову ініціативу та сприяти економічному зростанню України. Так, наразі на розгляді у Верховній Раді України знаходяться 18 проектів законів, важливих для реалізації реформи національного фінансового сектору. Для прискорення прогресу реформування національного фінансового сектору та економіки України в цілому необхідно прийняти до кінця 2015 р. такі законопроекти, що:

- дадуть старт пенсійній реформі (запуск накопичувального рівня пенсійного забезпечення) — джерелу довгострокового ресурсу фінансового сектору та поштовху для розвитку фондового ринку (проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та єдиних принципів нарахування пенсій від 30.04.15 р. № 2767);

- посилять інституційну спроможність НКЦПФР і передадуть нагляд за недержавними пенсійними фондами до неї, а за страховими компаніями, кредитними спілками, іншими фінансовими

установами до НБУ, нададуть додаткові інструменти очищення фондового ринку (проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо імплементації принципів IOSCO стосовно функціонування регулятора фондового ринку»; проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо консолідації функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг від 20.07.15 р. №2413а; проект Закону про внесення зміни до пункту 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» щодо обмеження проведення перевірок у сфері господарської діяльності від 06.07.15 р. № 2300а);

- забезпечать захист прав кредиторів і зменшення концентрації кредитного ризику, й відповідно, сприятимуть відновленню кредитування та надійності системи (уже згаданий законопроект 2286а від 21.07.15 р., законопроект 3111, який є зобов'язанням за Меморандумом з МВФ, законопроекти 2460а, 2506а — 2508а від 14.08.15 р. щодо приватних виконавців);

- забезпечать захист прав споживачів фінансових послуг, і відповідно — сприятимуть відновленню довіри населення (проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення захисту прав споживачів фінансових послуг» від 23.03.15 р. № 2456, «Про споживче кредитування» від 23.03.15 р. №2455);

- стимулюватимуть розвиток небанківського фінансового сектору (законопроект 1797 — 1 «Про страхування»).

Для вирішення нагальних проблемних питань у сфері грошово — кредитної політики держави пропонуємо також прийняти Антикризову програму спільних дій влади та бізнесу: невідкладні рішення 2015 — 2016 рр. Так згідно проекту Програми необхідно:

- розробити державну комплексну антикризову програму кредитування реального сектору економіки банками, що базуватиметься на ринкових підходах та адекватній вартості кредитних ресурсів;

- удосконалити систему рефінансування банків, що повинна мати довгостроковий характер і ґрунтуватися на створенні стимулів з розширення кредитування пріоритетних для держави галузей, впровадження програм імпортозаміщення, випуску соціально важливої продукції, реалізації проектів із енергоефективності та енергозбереження;

- розробити невідкладні заходи із нарощування експортного потенціалу, у т.ч. з поступової та цілеспрямованої лібералізації валютного регулювання: зменшення частки обов'язкового продажу валютної виручки з 75 % до 50 %, а для деяких сфер — до 25 %; скасування 90-денного строку розрахунків за операціями з експорту/імпорту товарів; збільшення строків повернення валютної виручки з зовнішньоекономічних операцій для підприємств з довготривалим циклом виробництва (оборотно-промисловий комплекс, машинобудування тощо) [];

- вжити заходів із стимулювання нарощування у банківській системі кредитних портфельів у національній валюті;

- розробити механізм виведення проблемних активів з державних і системно важливих банків, визначивши критерії відбору кредитів, механізм (модель) управління проблемними активами та джерела ресурсів з державного бюджету для забезпечення цього процесу. Передбачити критерієм ефективності участі держави у капіталізації (націоналізації) банків відновлення кредитування реального сектору економіки та окупності державних інвестицій у капітал банків;

- запровадити механізми надання гарантій для кредитів підприємствам реального сектору, в першу чергу виробничій сфері, які будуть видаватися комерційними банками. Гарантія має покривати не менше 50 % суми зобов'язань за кредитом;

- прискорити запуск в Україні пілотних проектів кредитних гарантій для кредитів малому та середньому бізнесу в агросекторі з наступним поширенням цього досвіду на інші галузі;

- увести норму, що скасує обов'язковий продаж валютної виручки підприємств, необхідної для виконання ними зобов'язань за валютними кредитами у вітчизняних банках в межах сум, які потрібні юридичній особі для погашення тіла кредиту та відсотків за користування, передбачити можливість автоматичного відшкодування ПДВ на суму проданої валютної виручки на внутрішньому ринку (можливо, безпосередньо НБУ);

- розробити програму реструктуризації валютних кредитів для окремих категорій позичальників за аналогами апробованих у світі програм. Запровадити destимулюючі засоби для згортання валютного кредитування позичальників без достатніх валютних надходжень;

- запровадити механізм державних гарантій щодо проектів, які є пріоритетними для національної економіки;

- розробити модель національного стабілізаційного фонду для врегулювання діяльності проблемних банків, що буде формуватися за рахунок диференційованих внесків банків залежно від розміру активів тощо [].

Вважаємо, що наразі прийшов час сформулювати дієву та сфокусовану фінансову політику як інструмент реіндустріалізації та розвитку національної економіки шляхом залучення інвестицій у

реальний сектор, стимулювання високотехнологічного експорту, подолання безробіття та створення нових високопродуктивних робочих місць з гідною заробітною платою. Цим цілям необхідно підпорядкувати всі стратегії, щоб забезпечити виконання розділу VIII Коаліційної Угоди «Забезпечення прискореного економічного розвитку» та розділу X «Реформа фінансового сектору» щодо здійснення структурних реформ та законодавчого встановлення сприятливіших, порівняно з іншими країнами, умов для інтегрування український фінансового сектору у світові ринки капіталу, забезпечення розвитку його інфраструктури та приведемо регулювання фінансового сектору у відповідність із кращими європейськими практиками; ліквідації перешкод для залучення іноземних інвестицій, що надасть можливість українському бізнесу вільно залучати капітал на внутрішньому та зовнішніх ринках і підвищить якість надання фінансових послуг тощо.

Література

1. Антикризова програма спільних дій влади та бізнесу: невідкладні рішення 2015 —2016 років / Український союз промисловців і підприємців [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://uspp.ua/doc/%D0%D0%90%D0%9F.pdf>.
2. Відкрите звернення до Президента та Прем'єр-міністра України щодо зміни економічної та кредитно-грошової політики для захисту національних інтересів та розвитку економіки України / офіційне звернення депутата Верховної Ради України Віктора Галасюка [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.slideshare.net/galasyuk/ss—53776971>.
3. Моніторинг прогресу реформ звіт за 9 місяців 2015 року / Національна рада реформ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://reforms.in.ua/sites/default/files/upload/nationalreform_broshura_3.pdf.

УДК 338.246.2

Володимир КОРНЄЄВ *

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЯТОРНОГО ВПЛИВУ ДЕРЖАВИ У АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВОЮ СИСТЕМОЮ УКРАЇНИ

ОСОБЕННОСТИ РЕГУЛЯТОРНОГО ВЛИЯНИЯ ГОСУДАРСТВА В АНТИКРИЗИСНОМ УПРАВЛЕНИИ ФИНАНСОВОЙ СИСТЕМОЙ УКРАИНЫ

STATES REGULATORY IMPACT IN THE UKRAINIAN FINANCIAL SYSTEM CRISIS MANAGEMENT

***Анотація.** Розглянуто особливості антикризового управління на сучасному етапі розвитку економіки України. Визначено причини фінансової нестабільності, актуалізована роль банків та інших інститутів у забезпеченні кредитування як основи циркуляції обігу грошей. Обґрунтовано провідну роль держави та діяльності державних регуляторних інститутів у відновленні економіки та функціонування фінансових і товарних ринків.*

***Аннотация.** Рассмотрены особенности антикризисного управления на современном этапе развития экономики Украины. Определены причины финансовой нестабильности, актуализированная роль банков и других институтов в обеспечении кредитования как основы циркуляции обращения денег. Обоснована ведущая роль государства и деятельности государственных регуляторных институтов в восстановлении экономики и функционирования финансовых и товарных рынков.*

***Abstract.** The particularities of anticrisis governance at modern stage of Ukraine's economic development were overviewed. The causes of financial instability were set, banks and other institute role in loaning fulfillment as the base of money velocity was actualized. The leading role of state and public regulatory institutes activity for economic recovery and financial together with goods markets functioning were proved.*

Внаслідок тривалого кредитного стиснення, що має місце після останніх кризових наслідків і загострилось у результаті військової агресії на сході країни вкрай актуалізувалась проблема стабільності економіки, ліквідності ринків і фінансових інститутів. Відновлення циркуляції кредиту задля підтримки процесів економічного відновлення стало наріжним каменем сучасної економічної політики урядів і центробанків багатьох країни світу. Це є також надзвичайно актуальним для України.

* **КОРНЄЄВ Володимир Вікторович / Владимир КОРНЕЕВ / Volodymyr KORNIEIEV** — д.е.н., професор, завідувач відділу фінансово-бюджетної політики, Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, e-mail: vkorn27@list.ru